

A szülői bánásmód és a Big Five vonások összefüggései – különös tekintettel az alkoholizmusban érintett szülők felnőtt gyermekeire

OTDK

2024

Pécsi Tudományegyetem

Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar

Pszichológia Intézet

TÉMAVEZETŐ:

Paczur Hanna

Egyetemi tanársegéd-gyakornok

KÉSZÍTETTE:

Cseh Viktória

pszichológia alapszak nappali tagozat

Tartalomjegyzék

Absztrakt	4
I. Elméleti bevezető.....	5
I.1. A szülői nevelési stílusok.....	5
I.1.1. A szülői nevelési stílusok definíciója	5
I.1.2. A szülői nevelési stílusok meghatározó elméleteinek áttekintése	6
I.1.2.1. Schaefer által megalkotott négy nevelési stílus	6
I.1.2.2. A baumrind-i hármas felosztás	7
I.1.2.3. Ranschburg átdolgozása a schaefer-i elméletnek.....	8
I.1.2.4. Maccoby és Martin munkássága	9
I.2. A túlvédő szülői nevelés és az érzelmi instabilitás összefüggései	9
I.3. Az inadekvát szülői nevelés	10
I.3.1. Az alkoholizmusban érintett szülők hatása a gyermekeikre	10
I.3.1.1. Az alkoholizmusban érintett szülők hatása a gyermekek későbbi alkoholfogyasztási szokásaira.....	12
I.3.1.2. Az „elég jó működés”.....	12
I.4. A szülői bánásmód és a Big Five vonások összefüggései.....	14
I.4.1. Barátságosság	14
I.4.2. Érzelmi instabilitás	15
I.4.3. Nyitottság a tapasztalatokra	15
II. Hipotézisek.....	16
III. Módszer	16
III. 1. Résztevők.....	16
III. 2. Eljárás	18
III. 2.1. A kérdőívesomag	18
III. 2.1.1. Ötfaktoros Személyiség-kérdőív (BFI).....	18
III. 2.1.2. A kutatásban használt szülői nevelési stílusok keretrendszere	19
III. 2.1.2.1. Szülői Bánásmód Kérdőív (H-PBI).....	19
IV. Eredmények.....	20
IV. 1. Alkalmazott statisztikai eljárás	20
IV. 2. Hipotézis tesztelés	21
V. Megvitatás.....	24
V.1. A szülői túlvédés és érzelmi instabilitás összefüggése	24
V.2. A szerető-törődő bánásmód és nyitottság kapcsolata	25

V.3. Az alkoholizmusban érintett szülőkre jellemző szülői bánásmód	26
V.4. Az alkoholizmusban érintett és nem érintett szülők gyermekei közti különbségek	26
VI. Kitekintés.....	27
VII. Irodalomjegyzék	28

Absztrakt

A kutatásomban azt vizsgáltam, hogy a szülői bánásmód milyen hatással van a Big Five Érzelmi instabilitás, Barátságosság és Nyitottság a tapasztalatokra dimenzióira. Figyelmet szentelve az alkoholista szülők gyermekeire, hiszen napjaink égető problémája az alkoholizmus. A kutatásban résztvevők online formában, anonim módon tölthették ki egy kérdőívesomagot, mely az Ötfaktoros Személyiségkérdőívet és a Szülői Bánásmód Kérdőívet tartalmazta. Utóbbit kétszer kértem kitölteni, egyszer az édesapára és egyszer az édesanyjára vonatkozóan. A kutatásban 190 személy vett részt, akik közül 91 személy számolt be arról, hogy volt alkoholizmusban szenvedő családtagja. 46 személy jelölte, hogy gyermekkorában együtt is élt az alkoholista szülővel. Az első hipotézis miszerint a magasabb szintű szülői túlvédelem az érzelmi instabilitás emelkedett szintjével jár, beigazolást nyert egy Spearman korreláció keretében. Azonban a második hipotézis, miszerint a szerető-törődő nevelési stílus magasabb szintű nyitottságot eredményez, szintén egy Spearman korreláció során nem mutatott együttjárást. A harmadik hipotézist egy egyszempontos függetlenmintás varianciaanalízissel, annak is a non-parametrikus változatával, a Kruskal-Wallis próbával vizsgáltam, mely szerint az alkoholizmusban érintett szülőknél alacsonyabb a szülői túlvédés és a kontroll. Ennek a vizsgálatnak az eredményei, ellentétben a hipotézisben foglaltakkal azt mutatta, hogy az alkoholista szülőkre a korlátozás és a túlvédés magasabb szintje a jellemző. Végül, az alkoholizmusban érintett és nem érintett szülők gyermekei közötti különbségeket vizsgálva azt találtam, hogy a barátságosság szempontjából nincs statisztikailag szignifikáns eltérés, melyet ismét egy Kruskal-Wallis próbával igazoltam.

Kulcsszavak: szülői bánásmód, érzelmi instabilitás, barátságosság, nyitottság, alkoholizmus

I. Elméleti háttér

Napjainkra az alkoholizmus már népegészségügyi és társadalmi kockázatot jelent világszerte. A WHO becslései szerint évente 3,3 millióan halnak meg a túlzott alkoholfogyasztás miatt (Omkarappa és Rentala, 2019).

Az alkoholizmus és az alkoholista családi környezet egy empirikusan sokak által kutatott téma, ám az alkoholisták gyermekeivel és az ő személyiségükkel már kevesebbet foglalkozott a tudományos közösség. Azonban az alkoholfogyasztás nem csak a szerfogyasztónak, de ismerőseinek és családjának is ártó közeget nyújthat (Szécsi és Szák, 2020).

A család az első és kezdetben a legfontosabb szocializációs közeg minden ember számára, ahol a szociális tanulás mentén sajátítjuk el szüleink mintáját. Ennek okán a szülők személyisége és nevelési stílusa a későbbi felnőtt személyiség kialakulásában is meghatározó szerepet tölt be (Szécsi és Szák, 2020).

Az említett tények alapján dolgozatomban célja, hogy retrospektív módon megvizsgálja a szülői nevelési stílusokat, kitérve az alkoholista és nem alkoholista szülők felnőtt gyermekei közti különbségekre, valamint a szülői bánásmód és a felnőtt személyiségjegyek összefüggéseit is feltárja.

I.1. A szülői nevelési stílusok

I.1.1. A szülői nevelési stílusok definíciója

A család egy dinamikusan változó rendszer, mely hatással van minden egyes tagjának a személyiségére és annak fejlődésére. Ezért az itt átélt verbális és non-verbális interakciók egész életünkre meghatározóak (Lantos, 2016).

A szülői bánásmód vagy nevelési stílus definíciója szerint, olyan gyermekkel kapcsolatos attitűdök összesége, melynél tetten érhető a szülő viselkedésének jellemzői és az általa teremtetett, a családra jellemző érzelmi klíma (Lantos, 2016). Hatással van a gyermek szocializációjára és a társasági kompetenciájára, a problémamegoldó és megküzdési képességeire, valamint a személyiségjegyek fejlődésére. Megjegyzendő, hogy ez egy dinamikus, kétirányú folyamat a szülő és a gyermek között, tehát nem csak a szülő hat a gyermekre, hanem a gyermek is hat a szülőre. További befolyásoló tényező még a szülő fejlődési története, a mentális egészsége, a gyermek temperamentuma, illetve a környezet és a szülő nevelésre fordítható (erő)forrásai (Jámbori és Bálint, 2021). Valamint megemlítendő, hogy a szülő által képviselt nevelési stílus tükrözi a gyermeknevelésről alkotott elképzelését (Kovács és mtsai, 2021).

A szakirodalom gyakran használja még a szülői bánásmód és attitűd fogalmát is, de ezek a fogalmak a jelen kontextusban megegyező jelentéssel bírnak. A dolgozatban szereplő kifejezések ismételése és a könnyebb megértés végett én is így fogom őket kezelni.

Minden szülői attitűdöt le tudunk bontani elsődleges és másodlagos attitűdre. Az elsődleges attitűd, mely a szociális tanulás révén nem tudatos, a családtagok együttélése során van hatással a személyiségre. A másodlagos attitűd már egy irányított folyamat, hiszen ez a gyermek viselkedésére reagál és célja a családi norma, szülői modellek elsajátítása. Noha ez egy tudatosabb folyamat, mégis észrevétlenül kúszik be a mindennapokba, és a szocializációs ereje nagyon erős (Bednárík, 2019).

1.1.2. A szülői nevelési stílusok meghatározó elméleteinek áttekintése

A szülő-gyermek kapcsolat már évtizedek óta foglalkoztatja a kutatókat, és rengeteg elmélet született ennek a jelenségnek a megfelelő leírására, meghatározására (Mező és Mező, 2015, In Vargáné, 2017). Ennek menetét szeretném most kronológiai sorrendben áttekinteni.

Az első szülői bánásmódot kutatók között a legmeghatározóbb alak Baldwin volt 1955-ben (In. Mező és Mező, 2015), aki otthonában vizsgálódott. Megfigyelései alapján három skálára osztotta a nevelési stílusokat: melegség-hidegség, demokrácia-autokrácia, érzelmi bevonódottság-közöny.

1.1.2.1. Schaefer által megalkotott négy nevelési stílus

Ezen a vonalon indult tovább Schaefer 1959-ben (Jaeger és mtsai, 2000), aki inkább két dimenzióban gondolta tovább az elméletet, és így hozta létre a melegség-ellenségesség és az ellenőrzés-autonómia dimenzióit. A melegség-ellenségesség dimenzió a szeretet kinyilvánításának meglétét vagy annak hiányát adja meg, tehát az egyik végpontján a pozitív érzések kimutatása, a másikon pedig a gyermek elutasítása áll. A második dimenzió a gyermek autonómiáját támogatja vagy ellenzi, vagyis az egyik végén álló szülő engedékeny és a gyermek önállóságát támogatja, míg a másik végén a túlzottan kontrolláló és túlvédő szülő áll (Lantos, 2016). A korlátozás fizikai és lelki korlátokat is jelent, vagyis azt is méri, hogy a családban érvényes, vagy a szülő által állított szabályok mennyire merevek és inkongruensek (Bednárík, 2019).

Ezek alapján Schaefer (1959, In. Hegedűs-Kecskeméti, 2023) négy nevelési stílust határozott meg. Ezek közül az első, a legoptimálisabb a gyermeknevelés céljából, vagyis a meleg-engedékeny nevelési stílus, ahol a gyermek egy szeretettel teli közegben érezheti magát, az elfogadás teljességében, de a szükséges határokat meghúzza és betartatja a szülő. Az így

nevelkedett gyerekekre a magasfokú barátságosság és reziliencia a jellemző (Hegedűs-Kecskeméti, 2023).

Az ezt követő attitűd a meleg-korlátozó, mely már-már egy túlszerető és emiatt kontrolláló szülőre jellemző. Ennek komolyabb akadályait a serdülő és a felnőtt kor képezi, amikor az egyéneknek már szükségük lenne az autonómiára. A gyermeki kor szabadsága a szülő túlzó kontrollja miatt elvész, és az emiatt felgyülemlett belső feszültség felnőttkorban szorongásban és csökkent kreativitásban, de erős szabálykövető attitűddel jelenhet meg (Hegedűs-Kecskeméti, 2023).

Az érzelmi dimenzió másik végén elhelyezkedő hideg-engedékeny szülőket más néven a szakirodalom elhanyagoló szülőként említi, ahol a szülő elhanyagolása elutasításban, de akár ellenszenvben is megjelenhet. Ennek eredménye leggyakrabban az agresszió, mivel szinte az egyetlen kapcsolódás a szülő és gyermek között a kemény büntetések kiszabása. Mivel a keletkező feszültséget a gyermek nem vezetheti le a szülőn, így a környezetre tolja ki később, egyfajta antiszociális magatartást magával vonzva (Hegedűs-Kecskeméti, 2023).

Az utolsó Schaefer által meghatározott nevelési stílus a hideg-korlátozó nevelés, melynek a megfelelője napjainkban a tekintélyelvű nevelés. A szerző ezt sugallja a legambivalensebb nevelési attitűdnek, mivel itt a szülői elutasítás erős korlátozásban jelenik meg. A szülő, mint áldozat van jelen a kapcsolatban, aki mindent megtesz a „hálátlan” gyermekéért, aki ennek következményeként gyakran büntudatot és szégyent él át (Hegedűs-Kecskeméti, 2023).

1.1.2.2. A baumrind-i hármas felosztás

Baumrind (1967 In. Lantos, 2016) a gyerekeket vizsgálva és őket három típusra osztva később a szülőket is három típusra bontotta, majd ezek alapján vont le a következtetéseit.

Az első típus az engedékeny szülők csoportja, akik megteremtik az érzelmileg meleg klímát, de a kontroll területén gyakran következtelenek, nem alakítják ki a határokat (Lantos, 2016).

A tekintélyelvű szülőkre az erős szülői kontroll, a szigor jellemző és az ehhez kapcsolódó merev szabályok. A szülők erős kötelesség-központúsága pedig egy hideg környezetet biztosít (Lantos, 2016).

A harmadik csoport az autoritatív, vagyis a mérvadó szülőké, akik Baumrind szerint az egyensúlyt képviselik. Ők azok, akik a következetességre törekszenek a szabályok és a kontroll területén, amit igyekeznek a gyermekük korához igazítani, és az életkori sajátosságokat, szükségleteket figyelembe venni (Lantos, 2016).

Kutatásaival igazolta, hogy azok, akik mérvadó szülők között nőttek fel, vagyis egy érzelmileg pozitív és érett közegben, ők maguk is érzelmileg stabilabb, kompetensebb felnőttekké váltak. Így általa a gyermek számára adekvát érzelmi támogatás és a helyes kontroll vált a legfontosabbá a nevelési tényezők tekintetében (Lantos, 2016).

1.1.2.3. Ranschburg átdolgozása a schaefer-i elméletnek

Ranschburg 1975-ben dolgozta át a már előtte ismert schaefer-i négy szülői attitűdöt, így a megnevezett nevelési stílusok között átfedés található. Véleménye szerint a gyermek személyiségfejlődésének szempontjából sokkal inkább a nevelés érzelmi klímája a fontos, mintsem a korlátozás (Lobanov-Budai, 2012).

Ranschburg megengedő szülője Schaefer meleg-engedékenyét, a következetes a meleg-korlátozót, az elhanyagoló a hideg-engedékenyt és a tekintélyelvű pedig a hideg-korlátozó nevelési attitűdöt tükrözi (Lobanov-Budai, 2012).

A megengedő gyermekeknél megerősítette a tényt, hogy ők bizalommal, nyitottsággal és kreativitással fordulhatnak a világ felé (Lobanov-Budai, 2012). Az ilyen szülőket bátorító hatással ruházta fel, akik egyenrangú félként tekintenek a gyermekükre, noha úgy véli, hogy ez átsapthat a serdülő- és felnőttkor határán agresszív viselkedésbe is (Lantos, 2016).

Míg a következetes szülőket pozitívabban említi, akikre a következetes stílus a jellemző, és a megfelelő gondoskodás mellett megteremtik az egészséges kontroll és elvárások helyét. Az ilyen nevelést átélő gyermekekről tartja úgy, hogy felnőttként a legkiegyensúlyozottabbak lesznek, annak ellenére is, hogy szüleik gyakran nem engedik önállósodni őket (Lantos, 2016).

A tekintélyelvű szülő által felnevelt gyermeket azzal egészítette ki, hogy az ambivalens körülmények miatt náluk a legnagyobb az esély arra, hogy bizalmatlanná váljanak. (Lobanov-Budai, 2012).

A téma tanulmányozása esetén meg kell említeni, hogy Ranschburg volt az első, aki a családon belüli nemi különbségek fontosságára rámutatott. Például, hogy a szülő nemétől függetlenül egy fiúgyermek agressziója elfogadottabb, mint egy lány gyermeké, mely erőteljesebb elutasítást von maga után (Hegedűs-Kecskeméti, 2023). Így különbség lehet azonos szülői nevelés tekintetében a lány és fiúgyermekek percepciója között, valamint a szülők között is fontos nemi különbségek lehetnek a nevelést illetően. A leggyakrabban percipált szülői bánásmódnak a meleg-engedékeny stílus bizonyult az egyes beszámolók alapján, melyekben az anyákra a melegebb, az apákra pedig a korlátozóbb jelzők használata volt a gyakoribb, noha az életkor előrehaladtával csökken az anyák viselkedésének meleg megítélése (Göncz, 2017).

1.1.2.4. Maccoby és Martin munkássága

Maccoby és Martin 1983-ban (In. Göncz, 2017) végezték kutatásukat, melyben a baumrind-i stílusok kerültek átdolgozásra. Ennek keretei közt egy függőleges (érzelmi) és egy vízszintes (kontroll) tengely rajzolódik ki.

Az érzelmi tengelyben megtartották a hideg-meleg végpontokat. Ide tartozik a szülő általi szeretet megléte és a büntetés módja. Ezek alapján gyermekközpontú (elfogadó környezetet, ahol a szülő csak indokolt esetben büntet és inkább dicsér) és szülőközpontú (visszaélés a szülői hatalommal verbális és non-verbális büntetésekkel) nevelést különít el (Lantos, 2016).

Baumrind 3 szülői attitűdjéhez hozzáadták az elhanyagoló nevelést, mely a szülők teljes énközpontúságáról szól, mit sem törődve a gyermekkel (Göncz, 2017).

A kontroll tengely a már ismert, két végpontot, a korlátozó és engedékeny nevelést tartalmazza. Az ezekhez kapcsolódó tulajdonságok is megegyeznek a fent említett kutatásokéval (Göncz, 2017).

I.2. A túlvédő szülői nevelés és az érzelmi instabilitás összefüggései

A korábbi generációkhoz képest a mai gyerekek már egy biztonságosabb világban élhetnek, mégis a szülői túlvédés problémája igencsak gyakorivá vált. Ezért tartom fontosnak megemlíteni ennek okát és lehetséges hatásait.

A túlzottan védő szülői nevelés azt jelenti, hogy a szülő túl sok kontrollt gyakorol a gyermek felett, korlátozza a viselkedését, gátolja a függetlenségét és irányítja a tevékenységeit (Vos, 2020). A túlvédés egyik oka lehet a szülő gyermeke feletti kontrollvesztettsége, melyet akár okozhat betegség, így a gyermek sebezhetősége és egészségügyi helyzete a szülőt is megbénítja. Azonban itt fontos megjegyezni, hogy ilyenkor nem feltétlen van összefüggés a szülői kontroll és a gyermek későbbi érzelmi instabilitása között. Ennek ellenére egyetértés van a túlvédés negatív hatásáról a gyermek fejlődése szempontjából a szakirodalomban (Ungar, 2009).

A túlvédés hatással lehet a gyermek rezilienciájára, mivel a családi minta sem mutat kellő rugalmasságot a biztonságigénnyel kapcsolatban. Így fennáll a veszélye annak, hogy nem megvédi a gyermeket, hanem meggátolja a szükséges megküzdési mechanizmusok kialakításában, melynek függvényében pedig az érzelmi válaszok is torzulhatnak, intenzívebbé, negatívabbá válhatnak (Ungar, 2009).

Egyes tanulmányok bizonyították, hogy a szorongásos zavarok előfordulásának gyakori oka a szülői túlvédelem (Ungar, 2009). Valamint korábbiak arra utalnak, hogy akiknek az anyja, szigorúbb és korlátozóbb volt a beszélgetéseik során, klinikailag igazoltan szorongóbbá váltak (Vos, 2020).

Másik oldalról viszont, a szülői túlvédelem kiválthatja a magasabb impulzivitást, hiszen serdülő korban megjelenhetnek az autonómiára való törekvések (Vos, 2020).

I.3. Az inadekvát szülői nevelés

A szülő a személyisége és az általa követett modell révén is hat a gyermekére és annak fejlődésére. Azonban nem ritka, hogy a szülő az általa megfelelőnek tartott nevelési elveket nem tudja kivitelezni a gyermek reakciója vagy az anyai szerep egy korai traumája miatt, így beindítva egy maladaptív sémát (Kovács és mtsai, 2021).

Az, hogy a szülőre milyen nevelési stílus jellemző, előfordulhat, hogy számára is egy otthonról elsajátított minta vagy saját frusztrációjának, félelmeinek megnyilvánulása. Különösen akkor, ha alacsony differenciáltság (Lantos, 2016) a jellemző, mely magas korlátozás és/vagy túlvédés faktort eredményez. (Kovács és mtsai, 2021).

Az inadekvát szülői nevelés egyik jellemző formája az elhanyagolás, amely során a szülő vagy gondviselő mulasztása veszélyezteti a gyermekét. Ennek formája lehet fizikai és érzelmi elhanyagolás is. Zahari (1997 In. Merza, 2018) nyomán az ilyen szülőkre jellemző az érzelmi elérhetetlenség, az inkongruens és az ambivalens bánásmód, a gyermek érzéseinek invalidálása, tagadása, a parentifikáció, a biztonsági szükséglet kielégítetlensége, a védelem hiánya, valamint a valódi érzelem hiánya a szülő és gyermek között. Ezeket tovább ronthatja és társulhat hozzájuk az érzelmi bántalmazás, mely a gyermek önértékelésnek lerombolásával, a fenyegetettség és az ambivalencia érzésének növelésével, valamint a szabadság korlátozásával járhat (Merza, 2018). Hatására előfordulhat a gyermek agresszívvá és/vagy antiszociálissá válása, illetve a korlátozások szorongó magatartást indukálhatnak (Mező és Mező, 2015 In. Vargáné, 2017). Továbbá a támogatás hiánya, az inkonzisztens bánásmód növelheti a függőségekre való hajlamot (Palatínus és Németh, 2015).

Ez a jelenség különösen gyakori a szenvedélybeteg szülők körében, hiszen számukra az elsődleges cél a szerhez való jutás, nem pedig a gyermek szükségleteinek kielégítése. Szülői jelenlét hiányában egy ingerszegény környezetben nő fel a gyermek, mely később szintén bejósolhatja az antiszociális személyiségtorzulásokat (Fináncz, 2003).

I.3.1. Az alkoholizmusban érintett szülők hatása a gyermekeikre

A családban megjelenő szenvedélybeteg a család minden tagjára hatást gyakorol, kiemelten felelős az ebben felnövekvő gyermekek sérülékenységért, illetve későbbi problémáiért (Szécsi és Szák, 2020).

Alkohollal kapcsolatos problémának minősül az alkoholizmus folyamatának kialakulása, és az ennek során megjelenő egészségügyi és családi problémák. Levendel László (1988 In. Fináncz, 2003) számos viselkedési és személyiségjegyet határozott meg, mely az alkoholista szülőket jellemezheti. Így például, azok a szenvedélybetegek, akik éppen józanok, is éretlenek; leggyakrabban az édesapa teljes hiánya és az édesanya részleges hiánya vagy túlzott dominanciája jellemző a gyermekkorára, illetve az önértékelési problémák, frusztráció.

Egy családtag rendszeres és akár bántalmazó alkoholfogyasztása hatalmas stresszforrást jelent a gyermekek számára. Bántalmazó vagy abúzív alkoholistának tekinthetők azok, akiknek már rövidtávon is származnak problémái az alkoholfogyasztásból, legyen az a személyiség torzulása vagy más egészségügyi problémák (például cukor-, májbetegség) (Deák, 2015). A velük élő gyerekek állandó feszültségről és kiszámíthatatlanságról számolnak be a szülő viselkedését illetően, melyhez gyakran még szégyenérzet is társul. A szégyenérzet növelheti a gyermekek befordulását, introverzióját, amely izoláció során a gyermek későbbi rosszabb funkcionálását vagy a személyiség maradandó károsodását okozhatja. Tovább növeli az ambivalens érzéseket a szerfogyasztó szülővel kapcsolatban, hogy a gyermekek a józan szülőt gyakran pozitív személyként élik meg, ám ennek időbeli stabilitásának hiánya miatt a szülő állandó monitorozására kényszerülnek (Szécsi és Szák, 2020). A következetlen viselkedést csak úgy tudja bejósolhatóvá alakítani, ha pontosabban regisztrálja a szülő hangulatát, viselkedését (Kovács és mtsai, 2021).

Továbbá az alkoholt fogyasztó szülőt könnyedén lehet provokálni akár a legkisebb vétséggel is, melyre felléphet túl kemény, önkényes fegyelmezással, ami a gyermek elidegenedését eredményezheti (Mahato és mtsai, 2009).

Itt szeretném kiemelni a szülői modell szerepét, hiszen az alkoholizmusban érintett családokban a gyermekek megtanulhatnak számos olyan mechanizmust, melyet a szülőtől láttak. Ilyen például az agresszió, mint kulturális minta. Ha Bandura (1965 In. Szécsi és Szák, 2020) kísérletére gondolunk, melyben a gyerekek agresszív modellt láttak, akkor feltételezhető, hogy az agresszív viselkedés elsajátítása már a korai szocializáció során megalapozódik, és előre jelezheti a későbbi erőszakos karakterszempontokat, személyiségzavarokat.

Az alkoholizmus rengeteg anyagi forrást emészt fel, így gyakori, hogy a gyermekre már nem jut elegendő erőforrás, aminek hiánya már önmagában okozhatja a későbbi beilleszkedési gondokat. Az sem ritka, hogy nem az alkoholista szülőtől, hanem a józan féltől kell tartaniuk,

aki már annyi sérülést szenvedett el a szenvedélybeteggel való kapcsolatból, hogy a rideg magatartására nem találnak magyarázatot a gyerekek (Fináncz, 2003).

I.3.1.1. Az alkoholizmusban érintett szülők hatása a gyermekek későbbi alkoholfogyasztási szokásaira

Egy vizsgálat szerint az alkoholista szülők gyermekeire jellemzőbb a magasabb szintű szociabilitás, impulzivitás és figyelmetlenség, mint az egészséges szülők gyermekeire (Mulder, 2002). Ez összefüggésben van serdülőkori alkoholfogyasztással is, hiszen az izgalom- és újdonságkeresés a kockázatvállaló magatartásformákra sarkallhatja a fiatalokat (Muris, 2006).

Egy kísérlet során azt találták, hogy az anyai alkoholfogyasztás nem gyakorol hatást a gyermek későbbi alkoholfogyasztására (Palatínus és Németh, 2015). Míg egy másik kutatás az ellenkezőjét állítja, miszerint akik olyan háztartásban nevelkedtek, ahol a szülők nagy mennyiségű alkoholt fogyasztottak, megtanulják a szer normatív hatását, és ezért érzékenyebbek lesznek a fogyasztásra (Lac és Donaldson, 2016). Azonban a szülők szeretető-törődő nevelési stílusának dominanciája esetén az alkoholfogyasztás megjelenésére kisebb a valószínűség. Mindazonáltal az anyai túlvédés és az apai korlátozás ellentétes hatással van az alkoholfogyasztásra. Előbbi során a gyermek korábban kezdi, hirtelen és nagyobb intenzitással, de idővel alábbhagy a szokás, utóbbi esetében pedig a gyermek később jut el az első alkoholfogyasztáshoz, viszont ennek mértéktelensége időben stabilabb tényezőnek bizonyul (Palatínus és Németh, 2015).

További kutatások igazolták, hogy az alkoholista apával rendelkező fiúk nagyobb valószínűséggel válnak szintén a szer fogyasztóivá, korábban is kezdik el, és nagyobb mennyiségben fogyasztják, mint kortársaik (Mulder, 2002). Feltételezhető még, hogy ezekre a fiúkra jellemzőbb a neurocitás is (Tarter, 1988).

Fontos azonban, hogy sokan a szülővel ellentétesen cselekednek, és tartózkodnak az alkoholfogyasztás formáitól, illetve akadnak, akik félnek, hogy ők maguk is a szenvedélybetegség áldozatává válnának szüleik sorsát látva. Rájuk jellemző, hogy a lányok nem azonosulnak alkoholista apjukkal, a fiúk pedig nem tekintik hatalmi pozícióban őket (Walker és Lee, 1998). Az előbb említettekkel ellentétben előfordul azonban olyan szakirodalom is, amely azt sugallja, hogy az alkoholisták fiai hajlamosabbak az alkoholfogyasztásra, a lányaik pedig depresszióra (Beaudoin és mtsai, 1997).

I.3.1.2. Az „elég jó működés”

A szülői kommunikáció befolyásolja a gyermekek szocializációját és alkalmazkodását. A szenvedélybeteg szülő esetén pedig a gyermek szükségletei kielégítetlenek maradnak, aki saját maga ellátására kényszerül, tehát a szülői szerep felvételére szorul. Ezt nevezik parentifikációnak (Haverfield és Theiss, 2017).

A parentifikáció során a gyermek erején felül működteti a családot, így gyakran a saját igényeit, illetve a bontakozó lehetőségeit szorítja háttérbe. Ilyenkor gyakori, hogy ő vigyáz a bódult szülő testi épségére, megpróbálja megakadályozni az alkoholfogyasztást, és így célkeresztbe kerül. Mivel a szülő helyett is szülőt játszanak, felnőttkorban a leválás, majd a stabil kapcsolat kialakítása nehezített számukra, sőt jellemzően tagadják is, hogy bármi hatással lett volna rájuk a gyermekkoruk, nincsenek problémáik. Ennek oka lehet az elme védelmező szerepe, mely során a számos átélt gyerekkori trauma miatt az elme lezár, nem emlékeznek a történetekre (Hoffmann, 2023).

Mivel a gyerekek hamar megtanulják, hogyan boldoguljanak egyedül, ezért fontos, hogy bár számos kárt okoznak a szenvedélybeteg szülők, gyermekeik mégis olyan tulajdonságokat tudnak kialakítani, melyek később konstruktív képességek lehetnek. Ilyen például, hogy terhelhetőbbé, kitartóbbá válhatnak, magasabb empátiás érzékkel rendelkezhetnek (Szécsi és Szák, 2020).

Számos szakirodalom számol be arról, hogy az alkoholista szülők gyermekei felnőtt korukra megtanulják, „kitalálják”, hogy mi a „normális” viselkedés. Ezt több vizsgálat is igazolta, miszerint a pszichoszociális fejlődés különböző területein megfelelő működést mutatnak, rendkívül felelősségteljessé válhatnak. Magas pontszámot érhetnek el az önértékelés és a belső kontroll mérésén is, bár a kontroll egy ambivalens faktor, hiszen a gyermekkorból és a parentifikációból fakadhat, hogy felnőtt kapcsolataikban is magas a kontrolligényük (Walker és Lee, 1998). Mindenesetre ezt hívják „elég jó működés”-nek (Lassú, 2023).

A parentifikáció során előfordulhatnak beavatkozások az alkoholista megmentésére vagy az ebből fakadó konfliktushelyzetekbe (Kwaśniewska és mtsai, 2018), amely a nők esetében előidézhet egy kényszeres gondoskodási hajlamot, „helper-szindrómát” (Jaeger és mtsai, 2000).

A számos megélt negatív tapasztalat és a fejlődést hátráltató tényezők ellenére egészséges, biztonságos funkcionálást képesek kialakítani, rezilienssé válnak (Coplan és mtsai, 2009). Különösen azok, akik kaptak segítséget egy megbízható felnőttől, és így megélhették a támogatást és a melegséget (Kormos, 2023). Ugyanis a diszfunkcionális közegben előfordulhat, hogy nem részesültek annyi figyelemben, hogy később érdekeltség nélkül viszonyuljanak másokhoz (Fináncz, 2003).

I.4. A szülői bánásmód és a Big Five vonások összefüggései

A Big Five Inventory (magyar fordításban: Ötfaktoros Személyiség-kérdőív) az 5 nagy vonást méri, melyek alapján az egyének személyisége jól leírható. Az 5 vonás a következő: extravenzió, barátságosság, lelkiismeretesség, érzelmi instabilitás és nyitottság a tapasztalatokra.

Az Extravenzió alskála olyan tulajdonságokat mér, mint a melegség, társaságkedvelés, határozottság, aktivitás, izgalomkeresés és pozitív affektus (Kwaśniewska és mtsai, 2018).

Az együttműködést, az empátiát és a mások szükségleteire való érzékenységet méri a Big Five Barátságosság alskála. Továbbá ide tartoznak még az udvariasság, emberségesség, engedelmesség és a jóindulat vonásai is (Metsäpelto és Pulkkinen, 2003).

A Lelekiismeretesség alskála magába foglalja mindazokat a tényezőket, amelyek a célhoz kapcsolódó teljesítmény végrehajtási szabályozásának egyéni különbségeire utalnak. A lelkiismeretes személyek hajlamosak a szervezethez és a jövőorientáltságra, a szorgalomra, valamint a célorientáltságra (Kwaśniewska és mtsai, 2018).

Az Érzelmi instabilitás magába foglalja az emocionális kontrollt (a személy szorongással és érzelmekkel való megküzdési képességét), illetve az impulzus kontrollt (milyen regulációs képességei vannak a személynek az irritabilitásra, elégedetlenségre és dühre) (Metsäpelto és Pulkkinen, 2003).

A kultúrára való nyitottságot a Nyitottság a tapasztalatokra dimenzióra értjük, szűk és tág értelemben is. A tapasztalatokra és az újdonságra való nyitottság is ide tartozik, az hogy milyen az egyén eltérő értékekre való toleranciája, érdeklődik-e más életstílusok iránt, illetve a kreativitás megjelenése is (Metsäpelto és Pulkkinen, 2003).

Jelen kutatásban a Big Five Extravenzió és Lelekiismeretesség alskála nem kerülnek megvizsgálásra, és eltekintek a részletes bemutatásuktól, mivel a szakirodalom alapján ez a két dimenzió nem olyan érzékeny a családi környezetre, mint a másik három (Barátságosság, Érzelmi instabilitás, Nyitottság a tapasztalatokra) (Nakao és mtsai, 2000).

I.4.1. Barátságosság

A Barátságosság skála az együttműködést, az empátiát és a mások szükségleteire való érzékenységet méri, amelyről Jensen (1981 In. Kovács és mtsai, 2021) azt találta a szülői bánásmód vizsgálata során, hogy a következtelen anyai viselkedés az egyetlen prediktora az empátiának, ahogy már fentebb is említettem a szülő folytonos monitorozása következtében. Mindemellett a szülői elutasítás, a bántalmazó magatartás is negatívan hat az empatikus és

proszociális viselkedések megjelenésére. Minél magasabb a szülői törődés, annál magasabb az empátiás viselkedés előfordulásának valószínűsége felnőttkorban. További érdekes korreláció van a túlvédés és az empátia között, mivel a védelmező szülő perspektíva felvétele hajlamosító tényező lehet az empátiás distressz megélésére (Kovács és mtsai, 2021).

Losoya (1997 In. Huver és mtsai, 2010) azt találta, hogy az együttérzés, a jóindulat, az engedelmesség és a megbízhatóság vonásai, pozitív kapcsolatban állnak a támogató szülői attitűddel, és negatívban a kontrollálóval (Huver és mtsai, 2010).

Továbbá akiknek alacsonyak a Barátságosság skálán elért értékei, azokra az ellenségesség, az agresszió, az énközpontúság és a másokkal szembeni közömbösség a jellemző. Több interperszonális konfliktust és erőszakot tapasztalnak, és így az alkoholra hagyatkozhatnak nehéz helyzetekben, mint normatív stresszcsökkentés (Loukas és mtsai, 2000).

1.4.2. Érzelmi instabilitás

Az Érzelmi instabilitás dimenzió a személy szorongással és érzelmekkel való megküzdési képességét, valamint az ezekre való hajlamát méri. Egy kutatás eredményei a szülői bánásmód és az érzelmi instabilitás kapcsolatát vizsgálva azt mutatták, hogy az érzelmileg hidegnek és korlátozónak percipált édesanyák gyermekeinél magasabb az érzelmi instabilitás előfordulása, miközben az ilyen édesapák a durvalelkűség prediktorai. Ezzel ellentétben, a meleg, szeretetteljes nevelés az érzelmi stabilitás kialakulásában segíthet (Göncz, 2017).

Amíg az elhanyagolást megéltó gyerekeknél gyakori az agresszió és az antiszociális viselkedés, addig egy korlátozott, egész gyerekkorában monitorozott gyermek nagyobb eséllyel él meg szorongást (Lobanov-Budai, 2012). A szorongás egy szubjektív, veszélyesnek megélt helyzet során jelentkező, minden emberre jellemző érzelmi válasz, melynek célja a veszélyhelyzet elkerülése, nem pedig megoldása. Általában nincs konkrét tárgya, csak egyéni belüli okai, és egy stabil személyiségtényezőként jellemezhető. Kialakulásában Spielberg (1966 In. Lantos, 2016) szerint a büntető és korlátozó családi környezet játszik nagy szerepet (Lantos, 2016).

A nemi különbségek tekintetében Parker, Barrett és Hickie (1992 In. Margitics és Pauwlik, 2006) eredményei szerint a nők számára a deficites szülői törődés nagyobb kockázatot jelent. Továbbá elmondható, hogy a szülők érzelmi stabilitása a hozzáértőbb gondozással, a melegséggel, a viselkedéses kontrollal és az erősebb autonómia-támogatással összefüggésben áll (Kwaśniewska és mtsai, 2018).

I.4.3. Nyitottság a tapasztalatokra

A tapasztalatokra, újdonságra való nyitottságot, a kreativitást a Big Five Nyitottság a tapasztalatokra alskálája méri, amelynek fejlesztésében a család szerepét számos tanulmány beigazolta. A gyermek kreativitásának légköre a családi környezetben a szülők mintájaként is értelmezhető, amely segíti őt a kreativitáshoz szükséges gondolkodásmód és készségek elsajátításában (Kwaśniewska és mtsai, 2018). Azok a gyerekek, akiknek szüleire a szerető, de engedékeny stílus jellemző, később sokkal kreatívabbnak bizonyultak, mint akiket korlátoztak (Göncz, 2017).

Rogers (1954 In. Kwaśniewska és mtsai, 2018) rámutatott, hogy a konstruktív kreativitáshoz a belső és a külső tényezők is fontosak, így a nyitott és toleráns szülők a felfedezésre, aktív problémamegoldásra ösztönözhetik gyermekeiket. Továbbá biztosítják az autonómiát és a szabad döntés jogát, egy biztonságos rendszert biztosítanak a kiegyensúlyozott fejlődéshez (Kwaśniewska és mtsai, 2018).

III. Hipotézisek

Az elméleti háttérben említett kutatások alapján az alábbi hipotéziseket fogalmaztam meg:

H1: A magasabb szintű szülői túlvédő attitűd az érzelmi instabilitás emelkedett szintjével jár.

H2: A magasabb szintű szerető-törődő nevelési stílust alkalmazó szülők felnőtt gyermekei magasabb szintű nyitottságot mutatnak.

H3: Amely családban valamely szülő érintett az alkoholizmus tekintetében a gyermekeik felnőttkori beszámolója alapján, ott alacsonyabb lesz a szülői túlvédés és kontroll.

H4: Az alkoholizmusban érintett szülők gyermekeinek a barátságosság skálán elért pontszáma statisztikailag nem tér el az alkoholizmusban nem érintett szülők gyermekeinek pontszámaitól.

III. Módszer

III. 1. Résztvevők

A kutatásban való részvétel önkéntes alapon szerveződött, 190 személy töltötte ki a kérdőívcsomagot. Az 190 résztvevőből 172 személy által szolgáltatott adatot tudtam figyelembe venni, ugyanis 18 személy ellentmondásosan töltötte ki a demográfiai kérdéseket.

Ezen adatokat figyelembe véve a keresztmetszeti kutatásomban résztvevő személyek 18-78 év között (átlag=35,0 év, median=30,3) voltak jelen. A kitöltők között a női nem képviselői voltak kétharmados többségben, ez 59 férfit és 113 nőt jelent.

A párkapcsolati státuszt tekintve a kitöltők között 55 fő (32%) egyedülálló volt, a párkapcsolatban élők közül pedig 54 fő (33,4%) számolható, továbbá 52-en (30,2%) házasként

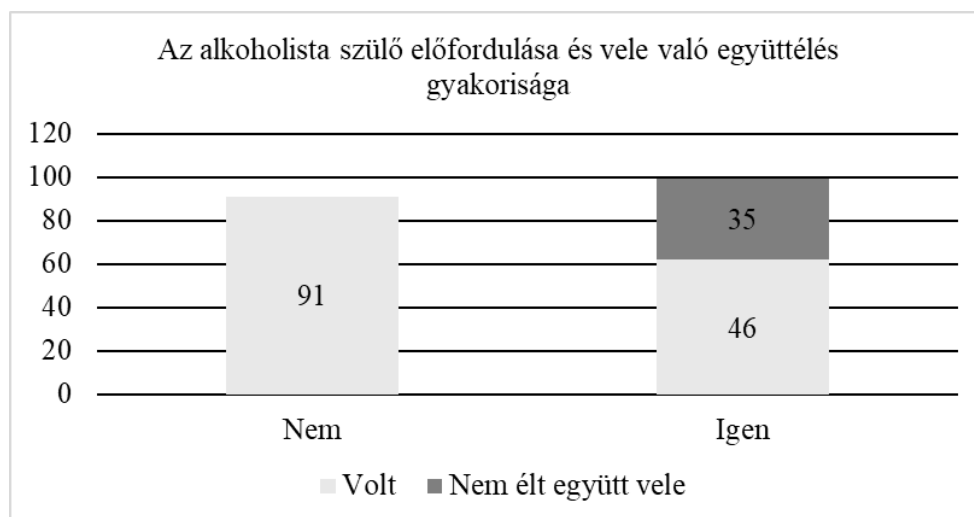
élnék együtt a partnerükkel. A fennmaradó 11 személy (6,4%) közül 9-en (5,2%) elváltak és további 2 (1,2%) özvegy is adatot szolgáltatott a kutatásom során.

A válaszadók iskolai végzettségét tekintve a kitöltők kétharmada (66,9%) középfokú iskolai végzettséggel rendelkezik, azonban 11 személy (6,4%) csak alapfokú és 46 fő (26,7%) pedig felsőfokú tanúsítványt tudhat magáénak.

A szenvedélybeteg családtagok érintettsége alapján elmondható, hogy a válaszadók fele (87 fő 49,9%) számolt be szenvedélybetegséggel küzdő családtagról gyermekkorában, a további 85 kitöltő nem észlelte úgy, hogy lett volna szenvedélybeteg a családjában. A 87 személyből, akik problémás családtagról számoltak be, 86 fő (98,8%) jelölte, hogy a szenvedélybeteg családtag alkoholizmusban érintett, és ezek közül 81-nek valamely szülője volt az alkoholista (lásd: 1. ábra). Az érintett személyek bevallása szerint 46 fő együtt élt valamely alkoholizmussal küzdő szülővel gyermekkorában.

1. ábra:

Az alkoholista szülő előfordulása és a vele való együttélés gyakorisága

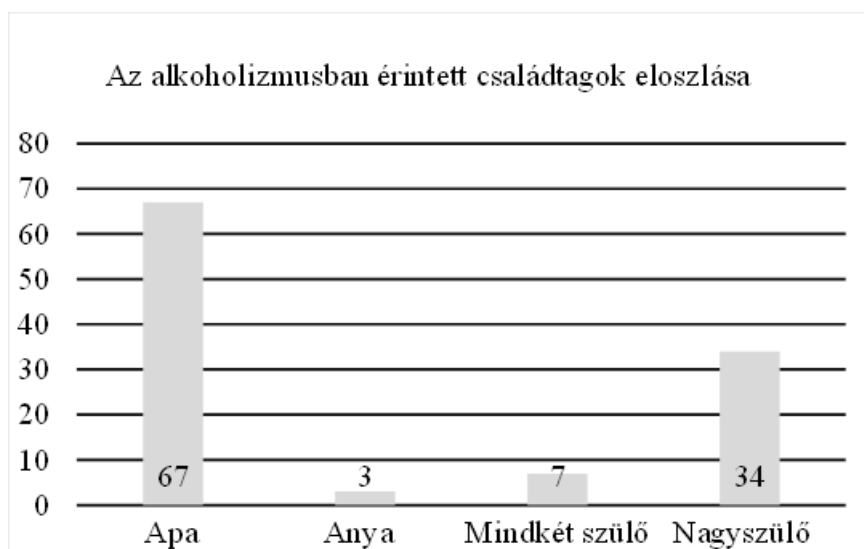

Megjegyzés. „Nem” – nem volt a szülő alkoholista. „Igen” – volt alkoholista szülő; ezen belül a „Nem élt vele együtt”(sötétszürke), „Együtt élt vele (halványszürke). A 91 főbe tartozik 1 dohányzó szülő és 5 alkoholista családtag, aki nem a szülő volt.

Az alkoholista családtagok megoszlása a következő volt: 67-en jelölték édesapjuk érintettségét, 5-en édesanyjukét, 7-en mindkét szülőét, 34-en pedig valamely nagyszülőét (lásd: 2. ábra). A családtagok megoszlásánál azért fordul elő magasabb gyakorisági összeg, mert számos kitöltő rendelkezett több alkoholista családtaggal.

2. ábra:

Az alkoholizmusban érintett családtagok eloszlása, az alapján, hogy melyik családtagot tartják alkoholistának a gyermekkori emlékeik alapján a kitöltők

III. 2. Eljárás

Az adatgyűjtést 2023. október 15-én kezdtem meg és 2023. október 31-én zártam le a kérdőívsomag kitöltésének lehetőségét. A kérdőívsomag a Google Forms nevű kérdőívkészítő programmal készült.

A résztvevő személyek az online térben bármilyen okoseszközön, illetve számítógépen ki tudták tölteni a kérdőívsomagot, amely internethozzáféréssel rendelkezik. A kutatás teljesen anonim volt és a 18. életévüket betöltötteknél nem vizsgáltunk fiatalabb személyt, így a kutatásban való részvételi beleegyezést is az online kérdőívsomagban tudták jelölni a kísérleti személyek.

III. 2.1. A kérdőívsomag

A kérdőívsomag az alábbi 2 kérdőívet foglalta magába: az Ötfaktoros Személyiség-kérdőívet (Big Five Inventory, BFI; John és mtsai., 2008; magyar nyelvre fordította: Rózsa és mtsai., 2005) és a Szülői Bánásmód Kérdőívet (Parental Bonding Instrument, H-PBI; magyar nyelvre fordította: Tóth és Gervai, 1999). Utóbbit kétszer kértem kitöltésre, egyszer az édesapára és egyszer az édesanyjára vonatkozóan.

III. 2.1.1. Ötfaktoros Személyiség-kérdőív (BFI)

A 44 itemből álló Ötfaktoros Személyiség-kérdőívet (Big Five Inventory, BFI; John és mtsai., 2008; magyar nyelvre fordította: Rózsa és mtsai., 2005) használtam a

kérdőívcsomagban, mely 5 alskálát tartalmaz: Extraverzió (Extraversion), Barátságosság (Agreeableness), Lelkiismeretesség (Conscientiousness), Érzelmi instabilitás (Neuroticism) és Nyitottság a tapasztalatokra (Openness). Ezen alskálák Cronbach α -ja magas (Extraverzió Cronbach $\alpha=0,813$, Barátságosság Cronbach $\alpha=0,810$, Lelkiismeretesség Cronbach $\alpha=0,858$, Érzelmi instabilitás Cronbach $\alpha=0,837$, Nyitottság a tapasztalatokra Cronbach $\alpha=0,753$), vagyis megbízhatóan mérik a kérdőív tárgyát. A válaszokat egy 1-től 5-ig tartó intervallumban tudták jelölni a kísérleti személyek, ahol az 1-es az „egyáltalán nem értek egyet”-et, a 5-ös pedig a „teljes egyetértek”-et jelentette.

III.2.1.2. A kutatásban használt szülői nevelési stílusok keretrendszere

Az elméleti bevezetőben felsorakoztatott elméletalkotók mindegyike foglalkozott a szülői nevelési stílusok meghatározásával, illetve mérésével. Azonban a köztük lévő különbségek miatt és a könnyebb vizsgálhatóság érdekében kutatásomban a Parker-ék által meghatározott szülői nevelési stílusok keretrendszerét használtam, mely a fentiek egyvelege. Jelen kutatásban ez egy retrospektív kérdőívként jelenik meg, mivel a felnőtt kitöltők gyermekkori percepcióját méri a saját szüleikkel való kapcsolat szempontjából.

A Szülői Bánásmód Kérdőívet (H-PBI) Parker publikálta (1979 In. Tóth és Gervai, 1999), melyben a korábbiaktól eltérően, nem a szülőket, hanem a gyermekeiket kérdezték, illetve a kérdőív attitűdök helyett konkrét viselkedési formák mérésére volt hivatott (Tóth és Gervai, 1999).

A kérdőív eredetileg 2 dimenzió mentén mért, azonban a magyar fordításban 3 dimenzióra lett bontva, melyek a következők: szeretet-törődés, túlvédés és korlátozás dimenziók. A szeretet-törődés dimenzió két végpontja a szülői gondoskodás és a szülő elutasító magatartása, miközben a túlvédés faktor egyik oldalán a szülő túlzó féltése, másik oldalán pedig az önállóság, függetlenség pártolása található. A kontroll dimenzió összetartozott a túlvédés egyik végpontjával, ezt bontották tovább a fordítás során, így ennek a dimenziónak az egyik végén a beavatkozó, gátló szülő, a másikon pedig a szabadon engedő, „laissez faire laissez passer” típusú szülő áll (Tóth és Gervai, 1999).

III. 2.1.2.1. Szülői Bánásmód Kérdőív (H-PBI)

A Szülői Bánásmód Kérdőív arra szolgált, hogy felmérjük vele, hogy a kitöltők édesanyjára és édesapjára mely nevelési stílus volt jellemző. A kérdőív 25 itemből áll, így a kétszeri kitöltés miatt kétszer 25 tétel került feldolgozásra.

A teszt 3 alskálát tartalmaz, amelyek a Szeretet-törődés, a Túlvédés és a Korlátozás dimenziók. Mindhárom alskála Cronbach α -ja magas (Szeretet-törődés: apai Cronbach $\alpha=0,927$, anyai Cronbach $\alpha=0,933$, Túlvédés: apai Cronbach $\alpha=0,767$, anyai Cronbach $\alpha=0,803$, Korlátozás: apai Cronbach $\alpha=0,898$, anyai Cronbach $\alpha=0,891$), tehát megbízhatóan bejósolják az adott szülő által képviselt nevelési stílust.

Az önértékelő Szülői Bánásmód kérdőív azt hivatott mérni, hogy a kitöltő gyermekkorában hogyan észlelte, érzékelte saját szülei bánásmódját (Tóth és Gervai, 1999).

IV. Eredmények

IV.1. Alkalmazott statisztikai eljárás

Az adatgyűjtést követően az adatok elemzése a Jamovi statisztikai elemzőprogram (The jamovi project (2022). jamovi (Version 2.3) [Computer Software], <https://www.jamovi.org/download.html>) segítségével történt, hogy feltárásra kerüljenek a szülői bánásmódok és felnőtt személyiségvonások közötti összefüggések.

Elsősorban egy leíró statisztika futtatása során megvizsgáltam a minta normáloszlását. Ez alapján mindkét kérdőív minden skálája $p < 0,001$, vagyis nem normáloszlásúak az adatok sem a Szülői Bánásmód Kérdőív (lásd: 1. táblázat), sem a Big Five (lásd: 2. táblázat) szempontjából.

1. táblázat:

A Szülői Bánásmód Kérdőív normalitása

Szülői Bánásmód Kérdőív			
	Alskálák	p	Shapiro-Wilk W
Apai	Szeretet-törődés	<0,001	0,942
	Túlvédés	<0,001	0,917
	Korlátozás	<0,001	0,932
Anyai	Szeretet-törődés	<0,001	0,883
	Túlvédés	<0,001	0,945
	Korlátozás	<0,001	0,959
Összesített	Szeretet-törődés	<0,001	0,942
	Túlvédés	<0,001	0,972
	Korlátozás	<0,001	0,968

2. táblázat:

Az Ötfaktoros Személyiség-kérdőív normalitása

Ötfaktoros Személyiség-kérdőív (BFI)		
Alskálák	p	Shapiro-Wilk W
Extraverzió	<0,001	0,971
Barátságosság	<0,001	0,960
Lelkiismeretesség	<0,001	0,967
Érzelmi instabilitás	<0,001	0,918
Nyitottság a tapasztalatokra	<0,001	0,921

Ebből kifolyólag mind a négy hipotézisem vizsgálatához a non-parametrikus változatokat alkalmaztam, így tehát az első és a második hipotézisek teszteléséhez Spearman korrelációkat, míg a harmadik és a negyedik hipotézisekhez, amelyekhez egyszempontos független mintás varianciaanalízisre volt szükségem, Kruskal-Wallis próbákat futtattam.

Minden hipotézisnél megvizsgáltam az apai, illetve az anyai változókat külön-külön is, valamint készítettem „összesített” változókat, melyek az apai és anyai változók, tehát a szülői bánásmódból származó pontok összegét mérik.

Továbbá szükség volt még a 3. és 4. hipotézis teszteléséhez egy új csoportosító változó bevezetésére. Ezen esetben a 0. csoport azt jelenti, hogy „nem volt alkoholista szülő a családjában”, az 1-es azt, hogy „volt alkoholista szülő, de nem élt vele együtt gyermekkorában” és a 2-es csoportba kerülőknek „alkoholista volt legalább valamely szülője és együtt is éltek vele gyermekkorukban”.

Az ezen tulajdonságok mentén kiválasztott statisztikai eljárások és azok eredményei alább, a „IV.2. Hipotézis tesztelés” címsor alatti bekezdésekben olvashatóak.

IV.2. Hipotézis tesztelés

I. Hipotézis – *A magasabb szintű szülői túlvédő attitűd az érzelmi instabilitás emelkedett szintjével jár.*

A hipotézis teszteléséhez Spearman korrelációt futtattam. Ahol az Összesített túlvédés és az Érzelmi instabilitás változók között szignifikáns, pozitív irányú, de csak marginális kapcsolat van ($p=0,027$ $\rho=0,161$). Azonban külön az Apai és az Anyai túlvédés, valamint az Érzelmi instabilitás változók között nem találtam szignifikáns kapcsolatot.

II. Hipotézis – *A magasabb szintű szerető-törődő nevelési stílust alkalmazó szülők felnőtt gyermekei magasabb szintű nyitottságot mutatnak.*

A nem normális eloszlású minta következtében ebben az esetben is Spearman korrelációt alkalmaztam a hipotézis tesztelése céljából. Ennek eredménye minden esetben azt jelezte, hogy nincs szignifikáns kapcsolat sem a Szeretet-törődés dimenzió összesített adatai és Nyitottság a tapasztalatokra skála által szolgáltatott adatok ($p=0,061$ $\rho=0,136$), továbbá sem az apai és sem az anyai Szeretet-törődés és Nyitottság a tapasztalatokra faktorok között (apai: $p=0,063$ $\rho=0,135$, anyai: $p=0,138$ $\rho=0,108$).

III. Hipotézis – *Amely családban valamely szülő érintett az alkoholizmus tekintetében a gyermekeik felnőttkori beszámolói alapján, ott alacsonyabb lesz a szülői túlvédés és kontroll.*

Annak érdekében, hogy meghatározzam van-e különbség a Túlvédés és a Kontroll dimenzióban az alkoholizmusban érintett és nem érintett szülők között, Kruskal-Wallis próbát futtattam, mely az egyszempontos függetlenmintás varianciaanalízis non-parametrikus változata.

Ahogy a 3. táblázatban látható az Összesített túlvédésben és az Összesített korlátozásban is különbség van 0. és a 2. csoport között, azonban a hipotézissel teljesen ellentétes irányú. Vagyis a 2. csoportba tartozóknak az alkoholista szüleire a magasabb szintű túlvédés és korlátozás volt jellemző, mintsem az alacsonyabb.

3. táblázat

Az 0. és 2. csoport közti különbségek az összesített túlvédés és összesített korlátozás mentén

Összesített								
Alskála	Csoportok	N	Median	X ²	df	ε^2	W	p
Túlvédés	0	91	9	9,77	2	0,057	4,38	0,006 van különbség
	2	46	13					
Korlátozás	0	91	11	18	2	0,105	5,97	<0,001 van különbség
	2	46	16					

Megjegyzés. 0. csoport = nem volt alkoholista szülő, 1. csoport = legalább valamely szülő alkoholizmusban érintett, de nem élt vele együtt a kitöltő, 2. csoport = legalább valamely szülő alkoholizmusban érintett volt és együtt is élt vele a kitöltő.

A Túlvédés és a Korlátozás skálát apai bánásmódra lebontva a 4. táblázatból az olvasható ki, hogy különbség van a 0. és 2. csoport, illetve az 1. és 2. csoport között is. Tehát a 2. csoportban szereplők észlelt apai bánásmódja túlvédőbbnek és korlátozóbbnak bizonyult, szemben a 0. és 1. csoportéval.

4. táblázat

A csoportok közötti különbségek apai bánásmódra lebontva a túlvédés és a korlátozás mentén

Apai								
Alskála	Csoportok	N	Median	X ²	df	ε ²	W	p
Túlvédés	0	91	3	6,76	2	0,04	3,483	0,037 van különbség
	2	46	6					
Korlátozás	0	91	5	18,6	2	0,109	6,025	<0,001 van különbség
	2	46	9,5					
Korlátozás	1	35	6	18,6	2	0,109	4,008	0,013 van különbség
	2	46	9,5					

Megjegyzés. 0. csoport = nem volt alkoholista szülő, 1. csoport = legalább valamely szülő alkoholizmusban érintett, de nem élt vele együtt a kitöltő, 2. csoport = legalább valamely szülő alkoholizmusban érintett volt és együtt is élt vele a kitöltő.

Az Anyai túlvédést és korlátozást illetően az 5. táblázat alapján elmondható, hogy a túlvédés nem mutat különbséget a csoportok között, azonban a korlátozás dimenzióban különbség van 0. és 2. csoport között, tehát a alkoholizmusban érintett anyákat korlátozóbbnak észlelték a kitöltők.

5. táblázat

A csoportok közti különbségek anyai bánásmódra lebontva a túlvédés és a korlátozás mentén

Anyai								
Alskála	Csoportok	N	Median	X ²	df	ε ²	W	p
Túlvédés	0	91	6	3,79	2	0,022	0,131	0,131 nincs különbség
	2	46	7					
Korlátozás	0	91	6	7,7	2	0,045	3,69	0,025 van különbség
	2	46	7,5					

Megjegyzés. 0. csoport = nem volt alkoholista szülő, 1. csoport = legalább valamely szülő alkoholizmusban érintett, de nem élt vele együtt a kitöltő, 2. csoport = legalább valamely szülő alkoholizmusban érintett volt és együtt is élt vele a kitöltő.

IV. Hipotézis – Az alkoholizmusban érintett szülők gyermekeinek a barátságosság skálán elért pontszáma statisztikailag nem tér el az alkoholizmusban nem érintett szülők gyermekeinek pontszámaitól.

Az alkoholizmusban érintett és nem érintett szülők csoportjai közötti különbségek feltárására ebben az esetben is a Kruskal-Wallis próbát alkalmaztam. Ahogy a 6. táblázat adatai mutatják, nincs különbség a csoportok között ($X^2(2)=0,79$ $p=0,674$), tehát a Barátságosság

skálát illetően nincs statisztikai különbség azok között, akiknek nem volt (0. csoport) és akiknek volt alkoholistája (1. és 2. csoport) a családjában. Továbbá az 1. és 2. csoport között sem fedezhető fel eltérés.

6. táblázat

A csoportok közti különbségek a barátságosság skála mentén

Csoportok	W	p
0 1	0,976	0,769 nincs különbség
0 2	1,046	0,740 nincs különbség
1 2	0,216	0,987 nincs különbség

Megjegyzés. 0. csoport = nem volt alkoholistája szülő, 1. csoport = legalább valamely szülő alkoholizmusban érintett, de nem élt vele együtt a kitöltő, 2. csoport = legalább valamely szülő alkoholizmusban érintett volt és együtt is élt vele a kitöltő.

V. Megvitatás

Az elméleti bevezetőben felsorakoztatott elméletek és az elvégzett statisztikai próbák eredményei alapján értelmeztem az adatokat és vizsgáltam meg a hipotéziseim beigazolódását. Kutatásom célja az volt, hogy feltárjam a szülői bánásmód hatását a Big Five Érzelmi instabilitás, Barátságosság és Nyitottság a tapasztalatokra dimenzióira. Továbbá megvizsgáltam az alkoholizmusban érintett és nem érintett szülők felnőtt gyermekei közti különbségeket a szülői bánásmód, illetve a Barátságosság skála szempontjából. Eredményeim értelmezései alább, a hipotézisek sorrendjében olvashatóak.

V.1. A szülői túlvédés és az érzelmi instabilitás összefüggése

Kutatásomban feltételeztem, hogy a magasabb szintű szülői túlvédő attitűd az érzelmi instabilitás emelkedett szintjével jár, tehát azok a felnőttek, akik gyerekkorukban szüleik túlféltésének voltak kitéve, érzelmileg instabilabbá válhattak.

Az adatok statisztikai elemzését követően a hipotézisem beigazolódott és számos korábbi kutatás eredményét erősítette meg. Valóban feltételezhető együttjárás a szülői túlvédés és az érzelmi instabilitás emelkedett szintje között, azonban ez a kutatásomban egy gyenge kapcsolatként mutatkozik meg.

Ezt magyarázhatja Hegedűs-Kecskeméti (2023) kutatása, melyben a már-már fojtogatóan szerető szülő korlátai közül szeretnének kiszabadulni a gyermekek, de mivel már a családi minta sem mutat kellő rugalmasságot a biztonságigénnyel kapcsolatban, így felnőttkorban ez szorongásban és csökkent kreativitásban jelenhet meg. A szerző azonban hangsúlyozza a szeretet megtartó erejét, így egy erős szabálykövető attitűd kapcsolódhat hozzá.

Ungar (2009) kutatásával is összhangban vannak az eredményeim, amelyben azt találta, hogy a szorongásos zavarok előfordulásának gyakori oka a szülői túlvédelem. Valamint ezt erősíti Vos (2020) kísérlete is, amely szerint a gyermek-szülő beszélgetések során, azoknak az anyáknak a gyermekei, ahol szigorúbban, korlátozottabban és túlféltéssel kezelték a beszélgetést, klinikailag igazoltan váltak szorongóbbá.

Jelen kutatásban azonban ezt korrelációs eljárással ellenőriztem, így csak együttjárásról beszélhetünk, konkrétabb következtetések levonásához további vizsgálatokra lenne szükség, ahol a szülői túlvédést apai és anyai szinten is megvizsgálják, valamint az ok-okozati dimenziót is megtekintik. Azt viszont, hogy az együttjárás beigazolódott, a korábbi tanulmányok is sejtették, melyekben a szorongás és szülői kontroll összefüggését vizsgálták (Ungar, 2009).

V.2. A szerető-törődő bánásmód és nyitottság kapcsolata

A kutatásom második hipotézise azt feltételezte, hogy a magasabb szintű szerető-törődő nevelési stílust alkalmazó szülők felnőtt gyermekei magasabb szintű nyitottságot mutatnak.

Kutatásom során ezen hipotézisem nem nyert beigazolást. A statisztikai elemzés során nem találtam különbséget a nevelési stílusok nyitottságra való hatását illetően, így nem állíthatom, hogy a szerető-törődő nevelés elősegítené a Nyitottság a tapasztalatokra faktorba tartozó jellemzők magasabb szintjét.

Ez kifejezetten meglepő, hiszen a szakirodalom azt sejtette, hogy a szerető-gondoskodó nevelés pozitív hatással van a nyitottságra, pontosabban a kreativitás alakulására és, hogy azok a gyerekek, akiknek a szüleire a szerető, de engedékeny stílus a jellemző, később sokkal kreatívabbnak bizonyulnak, mint ahol a korlátozás volt a jellemző (Göncz, 2017). Továbbá Rogers (1954 In. Kwaśniewska és mtsai, 2018) is rámutatott, hogy a konstruktív kreativitáshoz nem csak a belső, de a külső tényezők is fontosak. És mi lehetne nagyobb hatással a gyermekek szocializációjára, mint a családi minták és a kultúra.

Az eredményeimmel szintén ellentétben áll Lobanov-Budai (2012) feltételezése, amely szerint a meleg klímát tapasztaló, de engedő környezetben felnövő gyerekeket a bizalom, a nyitottság és a kreativitás jellemzi.

V.3. Az alkoholizmusban érintett szülőkre jellemző szülői bánásmód

A harmadik hipotézisemmel azt feltételeztem, hogy amely családban valamely szülő érintett az alkoholizmus tekintetében a gyermekek felnőttkori beszámolóí alapján, ott alacsonyabb lesz a szülői túlvédés és a kontroll.

Ebben az esetben meg kellett vizsgálnom a különbséget, azok között a felnőttek között, akiknek szülei érintettek az alkoholizmusban, valamint akiknek nem érintettek a szülei. Azt is figyelembe vettem, hogy ahol valamely szülő alkoholista volt, ott a kitöltő együtt élt-e vele gyermekkorában. A különbségeket pedig a túlvédés és a kontroll dimenziók mentén kerestem.

Azonban eredményeim teljesen ellentétesek voltak a hipotézisemmel, ugyanis amikor az apai és az anyai túlvédést és korlátozást együtt vizsgáltam, azt találtam, hogy nem alacsonyabb, hanem magasabb észlelt túlvédésről és kontrollról számoltak be azok a kitöltők, akiknek a szülei alkoholizmusban érintettek voltak. Ezt magyarázhatja a parentifikáció fogalma, ugyanis a gyerekeknek már önmagában az is korlátozó légkört jelenthet, hogy több felelősség hárul rájuk, esetenként a szülőre is maguknak kell vigyázni, így maguk mögött kényszerülnek hagyni a gondtalan és szabad gyermekkor lehetőségét (Hoffmann, 2023).

Valamint az alkoholisták személyisége is magyarázó tényező lehet, ugyanis Levendel (1988 In. Fináncz, 2003) megfogalmazása szerint az alkoholista személyiség általában éretlen, könnyen provokálható, alacsony differenciáltság és kiszámíthatatlanság jellemzi, így előfordulhat, hogy akár már a legkisebb általa vétésnek észlelt cselekvés vagy esemény önkényes fellépést, túlzott büntetést eredményezhet a gyermek számára.

Amikor az összesített bánásmódot lebontottam apai és anyai változókra, azt találtam, hogy az apai bánásmód esetén a Túlvédés és a Korlátozás dimenziók mentén szintén fennáll az alkoholista szülővel érintett és nem érintett csoportok közti különbség. A korlátozás dimenzió azonban arra is érzékenynek bizonyult, hogy a kitöltő együtt élt-e az alkoholista családtaggal gyermekkorában vagy sem. Ugyanis eredményeim azt mutatták, hogy amint kikerült az alkoholista apa a családi környezetből, úgy feloldódott az észlelt korlátozás.

Amikor az anyai túlvédés és korlátozás szintjét vizsgáltam, a korlátozás szintén azt az eredményt hozta, hogy az alkoholista anyákra feltehetően a magasabb kontroll a jellemző, azonban a túlvédés szempontjából nem volt felelhető a különbség az anyák között.

V.4. Az alkoholizmusban érintett és nem érintett szülők gyermekei közti különbségek

Végül pedig azt feltételeztem a kutatásom során, hogy az alkoholizmusban érintett szülők gyermekeinek a Barátságosság skálán elért pontszáma statisztikailag nem tér el az alkoholizmusban nem érintett szülők gyermekeinek pontszámaitól. Tehát arra kerestem a

választ, hogy van-e különbség a két csoport között, itt is figyelemmel kísérve az együttélés okozta eltéréseket.

Az utolsó hipotézisem szintén megerősítést nyert, hiszen az eredményeim alapján, nem volt különbség a Barátságosság skálán az alkoholista szülők és a nem alkoholista szülők gyermekei között.

Ez feltételezhető, hogy összefüggésben van az említett „elég jó működés” és a már szintén említett parentifikáció fogalmával (Lassú, 2023). Mivel a gyerekeknek muszáj hamar megtanulniuk, hogyan boldoguljanak egyedül, ezért noha számos kárt okoznak a szenvedélybeteg szülők, mégis konstruktív képességekre tudnak szert tenni. Ezek révén fejlettebb rezilienciával, magasabb empátias érzékkel rendelkezhetnek. Felnőttkorukra az ilyen gyerekek megtanulják, hogy mi a „normális” viselkedés, és valóban több vizsgálat igazolta, hogy a pszichoszociális fejlődés különböző területein megfelelő működést mutatnak, ahogy az én eredményeim is ezt erősítik. Valamint ne felejtsük el azokat, akik kaptak segítséget egy megbízható felnőttől és volt lehetőségük megélni a támogatást és melegséget, amelyet egy diszfunkcionális családban nem tapasztalhattak meg (Kormos, 2023).

VI. Kitekintés

Kutatásom célja az volt, hogy feltárjam a szülői bánásmód hatását a Big Five Érzelmi instabilitás, Barátságosság és Nyitottság a tapasztalatokra dimenzióira. Továbbá megvizsgáltam az alkoholizmusban érintett és nem érintett szülők gyermekei közti különbségeket a szülői bánásmód, illetve a Barátságosság skála szempontjából.

Elmondható, hogy a kutatási eredményeimet a szakirodalom nagyrészt bejósolta, ugyanakkor nem volt még olyan kutatás, ami ezeket a változókat együttesen és egy kutatáson belül jelenítette volna meg. Így úgy gondolom, hogy a kutatásom hiánypótló jelentőséggel bírhat.

Figyelembe kell vennünk azonban, hogy a nem normál eloszlású adatok miatt nem került sor regressziós vizsgálatra, így a korrelációs együtthatók további vizsgálata szükséges lehet, hogy az ok-okozati tényezőket feltárjuk.

Valamint a 2. hipotézis kapcsán, amely a Big Five Nyitottság a tapasztalatokra dimenziót vizsgálta, fontos megjegyezni, hogy a kérdőívnek ez az alskálája osztotta meg a legjobban a tudományos közösséget. Ugyanis egyes szerzők szerint ez skála tartalmazza az intellektust is, noha a legtöbb kutatásban a kreativitást emelik ki a dimenzió tárgyalásakor. Illetve az ellentmondásos eredményem miatt felmerül a reprezentativitás kérdése is.

Ahogy már említettem korábban, a Szülői Bánásmód kérdőív az észlelt szülői bánásmódot mérte, így szükséges a nemi különbségeket is figyelembe venni, hiszen egy fiúgyermek agressziója kulturálisan elfogadottabb, mint egy lánygyermeké, mely erőteljesebb elutasítást vonz maga után (Hegedűs-Kecskeméti, 2023). Emiatt különbség lehet azonos szülői nevelésről a lány és a fiúgyermek percepciója között. Továbbá a szülők között is fontos nemi különbségek fordulhatnak elő a nevelést illetően, mivel az egyes beszámolók alapján az anyákra a melegebb, az apákra pedig a korlátozóbb jelzők használata volt a gyakoribb, noha az életkor előrehaladtával csökken az anyák viselkedésének meleg megítélése (Göncz, 2017).

További korlátot jelenthet, hogy a kutatásom retrospektív módon mérte az észlelt szülői bánásmódot, a résztvevőim pedig 18-78 év közötti személyek voltak, így már abban is különbség lehet, hogy kinek mennyire volt az emléke reális és friss, valamint, hogy valaki mennyire volt traumatizált, ami szintén befolyásolhatja az emlékeit vagy emlékezőképességét.

Éppen ezen okokból érdekes lehetne egy következő kutatásban a szülőket is mérni és úgy összehasonlítani az észlelt bánásmóddal, ugyanis így árnyaltabb képet kaphatnánk. Valamint egy részletesebb személyiségkérdőív is az adatokat és az ok-okozati tényezőket pontosíthatná.

VII. Irodalomjegyzék

Argyriou, E., Bakoyannis, G., & Tantaros, S. (2016). Parenting styles and trait emotional intelligence in adolescence. *Scandinavian Journal of Psychology*, 57(1), 42-49. <https://doi.org/10.1111/sjop.12266>

Balogh, B. L., & Jámori, S. (2022). Pozitív fiatalkori fejlődést meghatározó családi, iskolai, egyéni tényezők és összefüggéseik áttekintése a jólléttel. *Magyar Pedagógia*, 122(4), 235-254. <https://doi.org/10.14232/mped.2022.4.235>

Beaudoin, C. M., Murray, R. P., Bond Jr, J., & Barnes, G. E. (1997). Personality characteristics of depressed or alcoholic adult children of alcoholics. *Personality and Individual Differences*, 23(4), 559-567. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(97\)00080-9](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(97)00080-9)

Bednárík, J. (2019). A szülői-pedagógusi attitűd és a tanulói nértékelés, személyiségfejlődés összefüggéseinek vizsgálata szakgimnáziumi és szakközépiskolai tanulók körében. *Opus et Educatio*, 6(3). <https://doi.org/10.3311/oep.336>

Bush, S. I., Ballard, M. E., & Fremouw, W. (1995). Attributional style, depressive features, and self-esteem: Adult children of alcoholic and nonalcoholic parents. *Journal of Youth and Adolescence*, 24(2), 177-185. <https://doi.org/10.1007/BF01537148>

- Coplan, R. J., Reichel, M., & Rowan, K. (2009). Exploring the associations between maternal personality, child temperament, and parenting: A focus on emotions. *Personality and individual differences*, 46(2), 241-246. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.10.011>
- Deák, I. F. (2015). A családi környezet szerepe az egyén reziliens alkalmazkodásának kialakulásában. *Erdélyi Társadalom*, 13(01), 163-168. [10.17177/77171.11](https://doi.org/10.17177/77171.11)
- Fináncz, J. (2003). Az alkoholista családi környezet szocializációs diszfunkciói. *Magiszter*, 1(4)59-71. letöltés: 2023. október 25., 12:27:52
- Göncz, L. (2017). Hogyan percipálják a vajdasági magyar egyetemi hallgatók szüleik neveléssel kapcsolatos viselkedését?. In Mészáros, Z., *Létünk*, 47(3) 9-39. https://www.vamadia.rs/sites/default/files/periodika_szam/digitalizalt/letunk_2017_3.pdf
letöltés: 2023. október 13., 16:11:15
- Haverfield, M. C., & Theiss, J. A. (2017). Parental communication of responsiveness and control as predictors of adolescents' emotional and behavioral resilience in families with alcoholic versus nonalcoholic parents. *Human Communication Research*, 43(2), 214-236. <https://doi.org/10.1111/hcre.12102>
- Hegedűs-Kecskeméti, F. (2023). A szülői nevelési stílusok és hatásuk a gyermekekre. *Módszertani Közlemények*, 63(1), 110-120. <https://doi.org/10.14232/modszertani.2023.1.110-120>
- Hoffmann, K. (2023). Szenvedélybeteg szülők gyermekei: A diszfunkcionális családban való felnövekvés következményei= Children of Addicts: The Impact on the Personality Development in a Dysfunctional Family. *MÁLTAI TANULMÁNYOK: A MAGYAR MÁLTAI SZERETETSZOLGÁLAT TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA*, 5(1), 33-50. [10.56699/MT.2023.1.3](https://doi.org/10.56699/MT.2023.1.3)
- Huwer, R. M., Otten, R., De Vries, H., & Engels, R. C. (2010). Personality and parenting style in parents of adolescents. *Journal of Adolescence*, 33(3), 395-402. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2009.07.012>
- Iván, Zs. (2008). *Versengés, kockázatvállalás, szocializáció: kedvező és kedvezőtlen szülői környezet hatása kamaszok viselkedésére–egy evolúciós elemzés*. [Doktori disszertáció, University of Arizona]. PTE adattár. https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/15210/ivan-zsuzsanna-phd_2008.pdf letöltés: 2023. március 29., 16:53:38
- Jacob, T., & Johnson, S. (1997). Parenting influences on the development of alcohol abuse and dependence. *Alcohol health and research world*, 21(3), 204.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6826805/pdf/arhw-21-3-204.pdf> letöltés: 2023. szeptember 25., 20:02:46

Jaeger, E., Hahn, N. B., & Weinraub, M. (2000). Attachment in adult daughters of alcoholic fathers. *Addiction*, 95(2), 267-276. <https://doi.org/10.1046/j.1360-0443.2000.95226713.x>

Jámbori, S., & Bálint, Á. (2021). A szociálisprobléma-megoldás, nevelési stílus és reziliencia vizsgálata magyar és japán szülők körében. *Magyar Pedagógia*, 121(3), 259-280. <https://doi.org/10.17670/MPed.2021.3.259>

Kormos, P. (2023). Kudarok vagy sikerek?: Segítő folyamatok szenvedélybeteg szülők kiskorú gyermekeivel= Failuers or Successes–Helping Method with Children of Alcoholics. *MÁLTAI TANULMÁNYOK: A MAGYAR MÁLTAI SZERETETSZOLGÁLAT TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA*, 5(1), 21-32. [10.56699/MT.2023.1.2](https://doi.org/10.56699/MT.2023.1.2)

Kovács, D., Mészáros, V., Simohai, M., Tany, Zs., Ferenczi, A., Szili, I., Jakubovits, E., Kövi, Zs. (2021). A gyermekkorban megtapasztalt szülői bánásmód és a családi kapcsolatok hatása az empátiára. <https://doi.org/10.52993/PSYHUNG.9.2021.3.3>

Kwaśniewska, J. M., Gralewski, J., Witkowska, E. M., Kostrzevska, M., & Lebuda, I. (2018). Mothers' personality traits and the climate for creativity they build with their children. *Thinking Skills and Creativity*, 27, 13-24. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2017.11.002>

Lac, A., & Donaldson, C. D. (2016). Alcohol attitudes, motives, norms, and personality traits longitudinally classify nondrinkers, moderate drinkers, and binge drinkers using discriminant function analysis. *Addictive behaviors*, 61, 91-98. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2016.05.006>

Lantos, K. (2016). A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira. *Acta Sana*, 11(2), 10-20. <https://pea.lib.pte.hu/handle/pea/16208> letöltés: 2023. október 22., 22:00:07

Lantos, K., Nagy, L., & Lampek, K. (2015). A szülői bánásmód hatásai a gyermekek szorongás-szintjére és pszichés közérzetére. *EGÉSZSÉG-AKADÉMIA*, 6(2), 81-90. letöltés: 2023. október 22., 22:00:25

Lassú, F. Zs. (2023). A rezilienciát elősegítő tényezők és támogatásuk szenvedélybeteg szülők gyermekeinél= Factors Supporting Resilience in Children of Parents with Addiction

Problems. *MÁLTAI TANULMÁNYOK: A MAGYAR MÁLTAI SZERETETSZOLGÁLAT TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA*, 5(1), 107-118. [10.56699/MT.2023.1.7](https://doi.org/10.56699/MT.2023.1.7)

Lobanov-Budai, É. (2012). A szülői nevelési stílus és az önértékelés kapcsolata serdülők egészségmagatartásának tükrében. *Acta Sana*, 7(2), 42-43. <https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/16848/1/Lobanov-BudaiEvaAszuloinevelisistilusesazonertekeleskapcsolataaserdulokegeszsegmagatartasanaktucreben.pdf> letöltés: 2023. október 13., 16:18:28

Loukas, A., Krull, J. L., Chassin, L., & Carle, A. C. (2000). The relation of personality to alcohol abuse/dependence in a high-risk sample. *Journal of personality*, 68(6), 1153-1175. <https://doi.org/10.1111/1467-6494.00130>

Mahato, B., Ali, A., Jahan, M., Verma, A. N., & Singh, A. R. (2009). Parent-child relationship in children of alcoholic and non-alcoholic parents. *Industrial psychiatry journal*, 18(1), 32. [10.4103/0972-6748.57855](https://doi.org/10.4103/0972-6748.57855)

Margitics, F., & Pauwlik, Z. (2006). Megküzdési stratégiák preferenciájának összefüggése az észlelt szülői nevelői hatásokkal. *Magyar Pedagógia*, 106(1), 43-62. letöltés: 2023. október 25., 12:30:18

Merza, K. (2018). A borderline tünetprofil és a gyermekkori traumatizáció összefüggései. [Doktori disszertáció, Debreceni Egyetem]. DE adattár. <http://hdl.handle.net/2437/262930> letöltés: 2023. október 13., 16:07:53

Metsäpelto, R. L., & Pulkkinen, L. (2003). Personality traits and parenting: Neuroticism, extraversion, and openness to experience as discriminative factors. *European Journal of Personality*, 17(1), 59-78. <https://doi.org/10.1002/per.468>

Mező, F., & Mező, K. (2015). A szülők nevelési stílusa és hatásuk a gyermekek magatartására. A családból való kimenekülés pedagógiai okai. *Vargáné Nagy Anikó (szerk.): Családi nevelés*, 3, 50-65.

chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgiclfefndmkaj/https://csaladpedagogia.org/wp-content/uploads/dokumentumok/csaladi_nevelés_2017.pdf letöltés: 2023. szeptember 28., 11:54:51

Mező, K. (2018). A kora gyermekkori családi nevelés hatása az érzelmi intelligencia kialakulására és fejlődésére. *Vargáné Nagy Anikó (szerk.): Családi nevelés*, 3, 43-59. [link: https://csaladpedagogia.files.wordpress.com/2018/06/csal3a1di-nevelc3a9s-3-180507.pdf](https://csaladpedagogia.files.wordpress.com/2018/06/csal3a1di-nevelc3a9s-3-180507.pdf)

- Mirnic, Z., Kövi, Z., Molnár, Á., Bálint, A., Terék, Z., & Nyitrai, E. (2020). A perfekcionizmus tényezői a korai maladaptív sémák elméleti keretében. *Psychologia Hungarica Caroliensis*, 8(2), 198-213. <http://real.mtak.hu/id/eprint/143534> letöltés: 2023. szeptember 30., 17:46:38
- Mulder, R. T. (2002). Alcoholism and personality. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 36(1), 46-51.
- Muris, P. (2006). Maladaptive schemas in non-clinical adolescents: Relations to perceived parental rearing behaviours, big five personality factors and psychopathological symptoms. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 13(6), 405-413. <https://doi.org/10.1002/cpp.506>
- Nakao, K., Takaishi, J., Tatsuta, K., Katayama, H., Iwase, M., Yorifuji, K., & Takeda, M. (2000). The influences of family environment on personality traits. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 54(1), 91-95. <https://doi.org/10.1046/j.1440-1819.2000.00642.x>
- Omkarappa, D. B., & Rentala, S. (2019). Anxiety, depression, self-esteem among children of alcoholic and nonalcoholic parents. *Journal of family medicine and primary care*, 8(2), 604. [10.4103/jfmmpc.jfmmpc_282_18](https://doi.org/10.4103/jfmmpc.jfmmpc_282_18)
- Palatinus, M., & Németh, A. (2015). Szülői nevelés és alkoholfogyasztás hatása a serdülők italozási szokásaira. *VÉDŐNŐ*, 25(5), 22-26. <https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/16639/8/PalatinusNemethAnikoSzuloinevelesesalkoholfogyasztashatasasaaserdulokit alozasiszokasaira.pdf> letöltés: 2023. október 13., 16:16:09
- Pataky, N. (2015). A rideg/érzéketlen vonások vizsgálata serdülő fiúknál iskolai és javítóintézeti közegben. [Doktori disszertáció, Debreceni Egyetem]. DE adattár. <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/33c9a121-ffc5-4a0f-aaa1-f83e6553f412/content> letöltés: 2023. szeptember 30., 17:45:42
- Ross, L. T., & Hill, E. M. (2004). Comparing alcoholic and nonalcoholic parents on the family unpredictability scale. *Psychological Reports*, 94(3_suppl), 1385-1391. <https://doi.org/10.2466/pr0.94.3c.1385-1391>
- Szécsi, J. & Szák, Zs. (2020). Szenvedélybetegség a családban. In Kucsera, Cs. & Rács, A., *Életfordulók – gyermekkortól időskorig*, 138-158. <https://core.ac.uk/download/pdf/334756403.pdf> letöltés: 2023. október 13., 16:24:37

Tarter, R. E., Hegedus, A. M., Goldstein, G., Shelly, C., Alterman, A. I. (1988). Adolescent sons of alcoholics: neuropsychological and personality characteristics *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 216–222

Tóth, I., & Gervai, J. (1999). Szülői Bánásmód Kérdőív (H-PBI): A Parental Bonding Instrument (PBI) magyar változata. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 54(4), 551-566.

<https://pdfcoffee.com/toth-gervai-szli-banasmod-kerdiv-h-pbipdf-pdf-free.html> letöltés: 2023. december 29., 19:52:41

Ungar, M. (2009). Overprotective parenting: Helping parents provide children the right amount of risk and responsibility. *The American Journal of Family Therapy*, 37(3), 258-271.

Vos, S. T. (2020). Testing two developmental pathways leading to social anxiety: the role of shyness and autistic traits in interaction with overprotective parenting (Master's thesis).

Walker, J. P., & Lee, R. E. (1998). Uncovering strengths of children of alcoholic parents. *Contemporary family therapy*, 20, 521-538. <https://doi.org/10.1023/A:1021684317493>

Zumbuehl, M., Dohmen, T., & Pfann, G. (2021). Parental involvement and the intergenerational transmission of economic preferences, attitudes and personality traits. *The Economic Journal*, 131(638), 2642-2670. <https://doi.org/10.1093/ej/ueaa141>